

Ανασκαφή τάφων από αρχαιοκαπηλους στην Κόρινθο.

Η προστασία των αρχαιοτήτων και το πρόβλημα της αρχαιοκαπηλίας στη νεότερη Ελλάδα¹.

Η μέριμνα για την προστασία των αρχαιοτήτων της Ελλάδας, κινητών και ακινήτων, ανήκει στο κράτος, σύμφωνα με την ισχύουσα αρχαιολογική νομοθεσία και το Σύνταγμα της χώρας. Η Αρχαιολογική Υπηρεσία του Υπουργείου Πολιτισμού έχει την ευθύνη για την προστασία, αποκάλυψη, συντήρηση, μελέτη και ανάδειξη των μνημείων του αρχαίου και μεσαιωνικού ελληνικού πολιτισμού.

Ο τρόπος που είναι οργανωμένη και διοικείται η υπηρεσία αυτή καθορίζεται από νόμους, διατάγματα και υπουργικές αποφάσεις.

Η επάρκεια ή η ανεπάρκεια της αρχαιολογικής υπηρεσίας στο ζήτημα της προστασίας και ανάδειξης των αρχαιοτήτων καθορίζεται – κυρίως – από το ισχύον νομικό πλαίσιο, την οικονομική και πολιτική κατάσταση της χώρας και τις κρατούσες αντιλήψεις για τα πολιτιστικά ζητήματα.

Αφέντρα Γ. Μουτζάλη

Επιμελήτρια Βυζαντινών Αρχαιοτήτων

Οι κοινωνικοπολιτικές ανωμαλίες – δικτατορίες, πόλεμοι, κρίση αξιών, σχέσεις Εκκλησίας και Πολιτείας –, η έλλειψη παράδοσης σεβασμού των νόμων, η μικροπολιτική και η ρουσφετολογία δεν άφησαν το κράτος να διαμορφώσει σωστή ιδέα για την προστασία της εθνικής μας κληρονομίας*. Έτσι τα τελευταία χρόνια στο τόπος μας, απροετοίμαστος πολιτικά και πολιτιστικά, βρέθηκε μέσα στη δύνη της οικονομικής ανάπτυξης και με τη φρενίτιδα του κέρδους που κυρίευσε τους «Ελλήνες», φυσικό ήταν να βρεθούν τα μνημεία αναπρόσταση και η χιονοστιβάδα των πρωσιτικών ή οργανωμένων συμφερόντων να τα συντρίψει. Σε τούτο – αποχώς – βωθήθηκε πολύ το ίδιο το κράτος, γιατί από τη μαρεριά η αρχαιολογική νομοθεσία θεωρεί τη διατήρηση των μνημείων κατ' αυτούς τους ή εξαιρετούς καλλών τόπων και από την άλλη κάποια Υπουργεία (Δημοσίων Έργων, Βιομηχανίας, Γεωργίας, Εσωτερικών), με τη δική τους νομοθεσία (ψύχη οικοδομών, λατομεία, συμβάσεις δήμων και κοινοτήσων), ή η Εκκλησία – με τις αποφάσεις μερικών μητροπολιτών³ – ανατρέπουν κάθε προσπάθεια της αρχαιολογικής υπηρεσίας, υφαρπάζουν αρμοδιότητές της και υποβαθμίζουν το ρόλο και το έργο της, σε βάρος πάντων των αρχαίων. Πρέπει βέβαια να τονιστεί εδώ αυτό που επανειλημμένα διακήρυξε ο Σύλλογος Ελλήνων Αρχαιολόγων, ότι η προστασία της προγονικής μας κληρονομίας πρέπει να εξασφαλίζεται από έναν ενιαίο φορέα – όπως είναι η Αρχαιολογική Υπηρεσία –, επαρκώς στελεχωμένο και εξοπλισμένο. Γιατί, όπως είναι ευνόητο, προστασία των αρχαιοτήτων – για την οποία σήμερα πολλοί κόπονται – με νομικές αλληλεπικαλύψεις συναρμόδιων υπηρεσιών, ωφελείταις αποφάσεις και γλισχρές οικονομικές πιστωσεις δεν γίνεται. Πρέπει όμως παράλληλα και οι πολίτες αυτού του τόπου να συνειδητοποίησουν ότι η καταστροφή της πολιτισμικής μας κληρονομίας οδηγεί αναπόφευκτα στην απώλεια της εθνικής μας ταυτότητας. Άλλα αυτό σήμερα, που ο λαϊκισμός βρίσκεται σε έξαρση, λίγοι – δυστυχώς – το αντιλαμβάνουν.

ται και ακόμη λιγύτεροι είναι πρόθυμοι να προσέφερουν το παραμήκρο για τη διασφάλιση του μνημειακού μας πλούτου. Η μέριμνα για τις αρχαιότητες και η δημιουργία των πρώτων μουσείων είναι θέματα με ξεχωριστή σημασία όχι μόνο για την αρχαιολογία αλλά και για τη νεότερη ελληνική ιστορία. Τα μνημεία μας, αρχαία, βιζαντινά και νεότερα, ζωντανοί από σήμερα μάρτυρες της μακραίων ιστορίας μας, δεν κράτησαν μόνον διάβηση τη φόλγυα του ελληνισμού στα χρόνια της τουρκοκρατίας, αλλά και αργότερα, όταν ίδρυθηκε ελεύθερο ελληνικό κράτος, έγιναν πρότυπα για κάθε νέα δημιουργία και ταυτόχρονα το καύγκμα ενός λαού με μια απαραίλητη σε πλούτο και ποιότητα πολιτισμική κληρονομιά⁴.

Η Ελλάδα, μετά την απελευθέρωσή της από τον τουρκικό ζυγό, φρόντισε για τη συντήρηση του αρχαιολογικού της θησαυρού. Με τις διατάξεις του νόμου της 10ης Μαΐου 1834, που συνέταξε ο Γεώργιος Λουδοβίκος ντο Μαυρέ, νομοθετής και μέλος της αντιβασιλείας του Θεοφάνη, δημιουργείται η υποδομή για την αρχαιολογική νομοθεσία της χώρας. Η νομοθεσία του Μαυρέ συντάχθηκε σε μια ρομαντική εποχή, που κυριαρχούσε στην Ευρώπη αρχαιόφιλο πνεύμα⁵, και ακολούθησε το πρότυπο του ιταλικού νόμου του 1820. Εξήντα πέντε (65) χρόνια μετά τη νομοθεσία του Μαυρέ, ο νόμος ΒΧΜΣΤ⁶ του 1899 αναγνωρίζει στο ελληνικό κράτος πλήρες, απεριόριστο και ουσιαστικό κινδύνου μαρτυρίτης ο όλα τα αρχαία αντικείμενα, οπουδήποτε κι αν βρίσκονται: σε ενικά κτήματα, ποτάμια ή λίμνες, στον πυμένα της θάλασσας, σε κτήματα δημοτικά, μοναστηριακά και ιδιωτικά⁷. Με το πέρασμα του χρόνου, όμως, διαπιστώθηκε ότι ο νόμος ΒΧΜΣΤ⁸ έπρεπε να συμπληρωθεί και να τροποποιηθεί, με οικοπότιση την εξασφάλιση καλύτερης προστασίας των Αρχαιοτήτων. Ακολούθησαν οι νόμοι Κ.Ν. 5351/1932 «Περί Αρχαιοτήτων», ο Ν. 1469/1950 (ΦΕΚ 169/τ. Α'77.8.1950) «Περί Προστασίας ειδικής κατηγορίας οικοδομήματων και έργων τέχνης μεταγενεστέρων του 1830», η απόφαση 4411

(ΦΕΚ 129/τ. Β'16.3.1968), με την οποία προστατεύονται οι εικόνες που φιλοτεχνήθηκαν ως τα τέλη του 19ου αιώνα, το 24ο άρθρο του Συντάγματος του 1975, που όρισε σαφώς ότι «η προστασία που φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωσην του κράτους», και τέλος οι Νόμοι 1126/1981 και 1127/1981, με τους οποίους κυρώνεται η προστασία της Ευρωπαϊκής και της Παγκόσμιας Πολιτισμικής και Φυσικής Κληρονομίας, αντίστοιχα. Η μελέτη του παρελθόντος και η φροντίδα για τα αρχαία και τα μνημειακά αντικείμενα μας φέρνει αναγκαστικά αντιμέτωπους με τη σημερινή πραγματικότητα.

Η αρχαιολογική νομοθεσία⁹, δύπος είναι γνωστή, ρυθμίζει θέματα που σχετίζονται με την προστασία των αρχαιοτήτων και μερικές φορές θύγει τα συμφέροντα πολιτών οι οποίοι προσταθούν, με θεμιτά και αθέμιτα μέσα, να τακτοποιήσουν το θέμα με τον τρόπο που τους συμφέρει. Το πρόβλημα όμως των αρχαιοτήτων και η ανάγκη δραστικών μέτρων για τη διάσωση τους είχε παρουσιαστεί από τα πρώτα χρόνια της δημιουργίας του ελληνικού κράτους, με το κτίσμα των νέων πόλεων, και – κυρίως – όταν αποφασίστηκε, τον Ιούλιο του 1833, η ανοικοδόμηση της Αθήνας. Η περίπτωση της Αθήνας δεν ήταν δυτικών μοναδική. Πολλές από τις νεότερες πόλεις χτίστηκαν πάνω σε αρχαία ερείπια, αν και τις περισσότερες φορές ήταν δυνατή μια μικρή μετατόπιση τους. Αρκεί να αναφέρουμε την Ερέτρια, τη Θήβα, τη Μέγαρα, την «Άργος, την Πάτρα και τη Σπάρτη, που η ανοικοδόμηση τους πάνω στα λείψανα των αρχαίων πόλεων δημιουργήσε – και δημιουργεί – μεγάλα και δυσπέπλικα προβλήματα. Η καλή θέληση για τη διάσωση των πολυάριθμων λειψάνων που αποκαλύπτονταν καθημερινά με την ανοικοδόμηση των νέων κτηρίων υπήρχε, όμως προσέκρουσε – και έξακολουθεί, δυστυχώς, να προσκρούει – σε ανυπέρβλητα εμπόδια.

Η αρπαγή των μνημείων της ελληνικής ιστορίας άρχισε από τα χρόνια της πρώτης Σταυροφορίας, όταν οι Φράγκοι γνώρισαν από κοντά τους καλλιτεχνικούς και

πινευματικούς θησαυρούς της Βυζαντίνης αυτοκρατορίας.

Οι πρώτοι συστηματικοί αρχαιοκάπηλοι εμφανίστηκαν στην Ελλάδα πριν από την άλωση της Κωνσταντινούπολεως και συγκέντρωναν για λογαριασμό – κυρίως – τηγεύμων της Δύσης χειρόγραφα, νομίσματα, επιγραφές και άλλα πολύτιμα αρχαία αντικείμενα⁹.

Σημαντικοί πληροφορίες για την τραγική τύχη των θησαυρών του Βυζαντίου, μετά την άλωση της Πόλης (1453), βρίσκουμε στους σύγχρονους με τα γεγονότα ιστορικούς: Κριτόβουλο, Σφραντζή και Δούκος. Η νεότερη περίοδος της λεηθασίας του ελληνικού χώρου αρχίζει με τη γέννηση του ενδιαφέροντος του δυτικού κόσμου για την Ελλάδα. Σε ολόκληρη την περίοδο της τουρκοκρατίας, Ευρωπαίοι διπλωματικοί υπαλλήλοι, περιηγητές, έμποροι και ναυτικοί ασχολούνται συστηματικά με την αρχαιοκαπηλία και προσπαθούν να ικανοποιήσουν το συλλεκτικό πάθος που γεννήθηκε σε πολλούς ηγεμόνες, πάπες και ευγενεῖς της Δύσης. Ο θαυμασμός για τον κλασικό πολιτισμό που διμοιρούγεται στην Αναγέννηση προκάλεσε – δυστυχώς – και ποι πρακτικά ηνιοφέροντα. Στα χρόνια της τουρκοκρατίας οι 'Ελληνες πολύ λίγα μέσα είχαν στη διάθεσή τους για να υπερασπιστούν τα δικαιά τους και καὶ διεκδικήσουν ό,τι ανήκε στη χώρα τους. 'Οσο για τη σύσταση των Τούρκων κατακτητών απένταν στα αρχαία μνημεία, ήταν κατά καιρούς ανάλογη με τα συμφέροντα τους. Γενικά μπορούμε να πούμε όμως ότι αντιμετώπισαν τα αρχαία μνημεία με αδιαφορία. Εκμεταλλεύτηκαν πάντως την αρχαιολατία της Ευρώπης του 18ου και 19ου αιώνα και με πλούσια ανταλλάγματα παραχωρύσαν στους ένους διπλωμάτες φιρμάνια που επέτρεπαν την ανασκαφή και συγκέντρωση αρχαιοτήτων.

Υπήρχαν επίσης πασάδες, όπως ο Αλή Πασάς των Ιωαννίνων και ο γιος του Βελή Πασάς της Πελοποννήσου, που έκαναν ανασκαφές στα μέρη της επικράτειάς τους, για να πωλούν ή να δωρίζουν τα ευρήματα τους στους φιλόχρονους ταξιδιώτες. Έτσι, σιγά-σιγά η ευρωπαϊκή αρχαιοφιλία μεταβλήθηκε σε επικερδή επιχείρηση, που στέρησε

την Ελλάδα από πολλά έργα τέχνης και πλούτισε τις ιδιωτικές και δημόσιες συλλογές της Ευρώπης με τους εθνικούς μας θησαυρούς¹⁰. Τα μοναστήρια του Αγίου 'Ορους κυριολεκτικά λεηλατήθηκαν και πολύτιμοι κώδικες μεταφέρθηκαν στις συλλογές βιβλιοφίλων Ευρωπαίων. Χαρακτηριστικές είναι οι περιπτώσεις των Ρώσων Αρρενίου Σουχάνιφ και Πορφύριου Ουσπένσκη¹¹. Ο πρώτος μετέφερε το 1854 στη Ρωσία 498 κώδικες προερχόμενους από μοναστήρια του Αγίου 'Ορους, που σήμερα βρίσκονται στο ιστορικό μουσείο της Μόσχας, και ο δεύτερος καταλήστησε τα Αγιορείτικα αρχεία. Μερικά χρόνια αργότερα, στα 1807, ο Αδαμάντιος Κοραής, οργανώντας από τη σύλλογη των χειρογράφων της Πάτμου και των λαϊκών νησιών του Αιγαίου από τον Άγγελο περιηγητή Ed. Clarke, θα διακρύψει ότι πρέπει να πείσουμε τους ένοντας ότι μήτε χαρίζομεν μήτε πωλούμεν πλέον τα προγονικά μας κτήματα¹².

Σταχυολογώ ακόμα μερικές ενδιφέρουσες περιπτώσεις επιμονών... αρχαιοκαπηλών που για τη δράση τους μας πληροφορούν ιστορικά έγγραφα.

Ο υποπρόεδρος της Γαλλίας στην Αθήνα Λουδοβίκος Faurel-Dejeun (1753-1838) ήταν, εκτός από διπλωματικός υπάλληλος, καλιτέχνης, αρχαιοδίφης, λαδεμπόρος και... αρχαιοκάπτης. Η τελευταία του ίδιτη προκύπτει από το με μηρομηνία 27 Σεπτεμβρίου 1817 συμβόλαιο, που βρίσκεται στην Εθνική Βιβλιοθήκη του Παρισιού, και αναφέρει ότι ο Faurel πούλησε στο γενικό διευθυντή του Βασιλικού Μουσείου της Γαλλίας κόμη Forbin δεκατριά (13) αρχαία αντικέίμενα εξαιρετικής τέχνης¹³. Ένας άλλος Ευρωπαίος διπλωμάτης και αρχαιοδίφης, ο υποπρόεδρος της Αυστρίας στην Αθήνα Γεώργιος Χριστιανός Gropius, ήταν ο άνθρωπος που το 1815 βοήθησε να ποιηθείσθιν στη Γλυπτοθήκη του Μονάχου και το Βρετανικό Μουσείο αντιτούχα τηλυπτά προερχόμενα από τους ναούς της Αφαίας Αθηνάς στην Αίγινα και του Επικούρειου Απόλλωνα στις Βάσεσες της Φιγαλίας¹⁴.

Στα γενικά αρχεία του κράτους σώζεται ένα έγγραφο του Βιάρου

Καποδιστρια'¹⁵, με ημερομηνία 12 Οκτωβρίου 1828, που αναφέρει ότι ο 'Αγγλος ιστορικός Finlay, που είχε στο σπίτι του σπουδαία συλλογή αρχαίων¹⁶ νομισμάτων και αγαλμάτων, σκόπευε να αγοράσει κάποια αγάλματα που βρέθηκαν στην Επίδυρο. 'Ένα άλλο έγγραφο, τέλος, από την Πάτρα, με ημερομηνία 6 Νοεμβρίου 1828, του έκατοντα πεπτόρου Αχαΐας Γ. Μαυρομάτη προς τον κυβερνήτη Ιωάννη Καποδιστρια¹⁷, μας πληροφορεί ότι ο διοικητής του αγγλικού πλοίου "La Blonde" έβαλε εργάτες και έκαναν ανασκαφή στον ερειπωμένο ναό του Αγίου Γεωργίου της Πάτρας, που ήταν κοντά στο ρωμαϊκό ωδείο. Τα ευρήματα, δύο στήλες και ένα δωρικό επιστύλιο, τα μετέφερε στο πλοίο του. Από το περιεχόμενο του έγγραφου αυτού φαίνεται καθαρά ότι ο Μαυρομάτης προσπάθησε να εμποδίσει την εξαγωγή των αρχαιοτήτων, ζήτηντας μάλιστα και τη βοήθεια του στρατηγού Schneider, που είχε την αρχηγία του γαλλικού στρατού Πελοποννήσου.

Τη σωστή άποψη όμως για τη μάστιγα της αρχαιοκαπηλίας διατυπώνει με τρόπο μοναδικό, στα απομνημονύματά του, μια από τις "πιο μορφωμένες ψυχές του νέου ελληνισμού"¹⁸, ο στρατηγός Μακρυγιάννης:

"Είχα – μας λέει – δύο αγάλματα περιφήμα, μια γυναίκα και ένα βασιλόπουλο, απόφθασαν στην Αθήνα, φαίνονταν οι φλέβες, τόση εντελεία είχαν. Όταν χάλασαν τον Πόρο, τα 'χαν πάρει κάτι στρατιώτες, και στ' Αργος θα τα πουλούσαν κάτι Ευρωπαίων χίλια τάλαρα γύρευαν... Πήρα τους στρατιώτες, τους μίλησα:

"Αυτά, και δέκα χιλιάδες τάλαρα να σας δώσουμε, να μην το καταδεχτείτε να βγουν από την πατρίδα μας. Γ' αυτά πολεμήσαμε"¹⁹. Μεγάλες ήταν οι καταστροφές που είχαν υποστεί τα μνημεία της Ελλάδας στην περίοδο της τουρκοκρατίας και της Επανάστασης του 1821 από τους βοιμαρδούμοντς και – κυρίως – από τη λεηθασία των Ευρωπαίων. Ο Καποδιστριας, λίγο μετά τον ερχομό του στην Ελλάδα, θεσπίζει τα πρώτα μέτρα για τη διάσωση των αρχαιοτήτων, που στόχευαν στη συγκέντρωση των διάσπαρτων μνημειακών αντικειμένων (αγαλμάτων, επιγραφών, αρχι-

τεκτονικών μελών, αγγέων, νομισμάτων κλπ.) και την πρόληψη της λαθραίας εξαγωγής τους.

Αργότερα, στην εποχή του 'Οθωνα (1833-1862), με τη δημιουργία της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας (1834), την εφαρμογή του αρχαιολογικού νόμου, τη διενέργεια των πρώτων ανασκαφών και την ίδρυση – στα 1837 – της Αρχαιολογικής Εταιρείας¹⁹, στηθήκαν – αναμφίβολα – οι βάσεις για την ανάπτυξη και συστηματοποίηση των αρχαιολογικών ερευνών στην Ελλάδα²⁰.

Ο 18ος και 19ος αιώνας κυριαρχείται, όπως είδαμε, από τις αρπακτικές ενέργειες των ευρωπαϊκών κρατών. Τον 20ο αιώνα μπαίνουν στη σκηνή της αρχαιοκαπηλίας και οι Η.Π.Α.

Φυλλομετρώντας κανείς τους καταλόγους μερικών μόνο αμερικανικών μουσείων, όπως του Μητροπολίτικου της Νέας Υόρκης ή της Βοστώνης, αντιλαμβάνεται εύκολα την καταστροφή που προκάλεσαν στη χώρα μας οι οργανωμένες αρχαιοκαπηλίες. Έτσι, το πρόβλημα της αρχαιοκαπηλίας, παρά τους νόμους που διαδέκτηκαν τον ΒΧΜΣΤ, έδωκε λούσει να υπάρχει, εντονότερο μάλιστα, γιατί ενώ μέχρι το 19ο αιώνα το ενδιαφέρον των αρχαιοκαπηλών περιορίζεται στα σημεία λείψανα και τα χειρόγραφα, στις μέρες μας, και ιδιαίτερα μετά το 1950, επεκτάθηκε στις βιζυαντινές εικόνες και στα δημουργήματα του λαϊκού πολιτισμού.

Κατά καιρούς, ιδιαίτερα μάλιστα όταν η εθνική κατάσταση δεν είναι ευχάριστη σε θέματα εξωτερικής πολιτικής, δημιουργείται ζήτημα με την προβολή του τόπου στο εξωτερικό και τότε κάποιοι θυμούνται ότι ο καλύτερος τρόπος για να την επιτύχουμε είναι να στείλουμε αρχαία έξω για να εκτεθούν. Οι εκθέσεις που έγιναν τα τελευταία δέκα χρόνια (1979-1989) στο εξωτερικό δεν είναι κάτιοντο, μόνο που τώρα γίνεται τόσα συστηματικά, ώστε αυτή η δραστηρότητα της αρχαιολογικής υπηρεσίας τείνει να απορροφήσει όλη της τη ζωτικότητα και τη μέριμνα, που έπρεπε να τις μοιράζει για το καλό των αρχαίων δλης της χώρας.

Συνοψίζοντας λοιπόν τα όσα επιώθηκαν πιο πάνω, παραπομέμε ότι σε μια χώρα με τόσα μνημεία, όπως η Ελλάδα, οι ανάγκες για την απο-

κάλυψη, προστασία, συντήρηση, προβολή και μελέτη του μνημειακού θησαυρού είναι μεγάλες και το έργο των αρχαιολόγων – πολύπλευρο και δύσκολο – απαιτεί, εκτός από ειδικές γνώσεις, μόχθο και αφοσίωση. Όμως δεν αρκεί η αφοσίωση των αρχαιολογικών υπαλλήλων. Χρειάζονται αυστηρά μέτρα για την καταστολή της αρχαιοκαπηλίας, που πλήττει τη χώρα μας σήμερα περισσότερο από κάθε άλλη φορά, καθώς αδιστάσιοι αρχαιοκάπτοι – Έλληνες και ξένοι – πραγματοποιούν λαθρανασκαφές, κλοπές, εικόνων κ.ά. εκκλησιαστικών κευμάτων, που φυγαδεύονται στο έξωτερο. Είναι απαραίτητο να αντιμετωπίζεται η αρχαιοκαπηλία σαν απλό πλημμέλημα και οι ένοχοι να τιμωρούνται με ελεφρές χρηματικές ή – στις χερότερες περιπτώσεις – με φυλακιστική λοιπόν να αποκτήσει – επιτέλους – τη χώρα μας μια σύγχρονη αρχαιολογική νομοθεσία, που θα αντιμετωπίζει με αυστηρότητα την αρχαιοκαπηλία και παραβλήλα να θεοπιστούν δραστικά μέτρα για την πρόληψη και την καταστολή της.

Η Πολιτεία, τέλος, αν όντως ενδιαφέρεται για την πολιτισμική μας κληρονομιά, οφείλει να διατηρησεις τον ενιαίο φορέα προστασίας των μνημείων, που είναι η Αρχαιολογική Υπηρεσία, και παραβλήλα να προχωρήσει σε στελέχωσή της με πρωτικό δόλων των ειδικοτήτων, γενναία παροχή πιστώσεων, εξασφαλιστη της απαράτητης υλικοτεχνικής υποδομής, εκουγχρωμού και εκδημοκρατισμό του θεματικού πλαισίου.

Σημειώσεις

1. Το όρθρο πρωτοδημοσιεύπτικε στην πατρινή εφημερίδα «Δημοκράτης Λαζ.» σε πρ. 20.3.1989, σ. 4 και 6.

2. Β. Πετρόκου, Δοκίμιο για την αρχαιολογική νομοθεσία, Αθήνα 1982, σ. 107.

3. Τηρούσση είναι η περιπτώση της Μητρόπολης Θεσσαλίης, που αποφάσισε να εικονογραφηθεί με σύγχρονες τοιχογραφίες το ποιησιανό παλαιοχριστιανικό μνημείο της πόλης, το νάδ του Αγίου Δημητρίου. Η εικονογράφηση αυτή, που γίνεται από τον οίκο Παπαδιαμάνης πάρει τις αντιρρήσεις της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας, προκλέει και διενήκει κατακραυγή. Φήμαισα διαμαρτυρίας έστειλαν ήδη στην Υπουργείο Πολιτισμού Βαζογιαντολόγη από όλο το κόσμο, που παρακολούθουσαν επιστημονικό συνέδριο στο Birmingham της Αγγλίας. Βλ. και εφημ. TA

NEA, φ. 30.3.1989, σ. 22.

4. Αγ. Κόκκινο, Η μέριμνα για τις αρχαιότητες στην Ελλάδα και τα πρώτα μουσεία, Αθήνα 1977, εκδ. Ερμής, σ. 1.

5. Π.Ι. Ζέπου, Σημήματα από την ιστούσουσαν νομοθεσία περί αρχαιοτήτων, Χαριστήριον εις Αναστάσιον κ. Ορλανδόν, τ. Γ', Αθήνα 1966, σ. 206.

6. Π.Ι. Ζέπου, όπ., σ. 199.

7. Δωρή, Το δίκαιο των αναρχαίωτων, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα 1985. Β. Σκουρή, Α.Ι. Τάχου, Η προστασία του περιβάλλοντος στην νομολογία του Σύμβουλου της Επικράτειας, εκδ. Παρατηρητής, Θεοφάνοκη 1988, Μημεία, αρχαιότητες, διατρητής, σ. 136.

8. Κυρ. Σιμόπουλος, Ξένοι Ταξιδιώτες στην Ελλάδα, τ. Α', Αθήνα 1972, σ. 124-145. Του ίδιου, όπ., τ. Β', Αθήνα 1973, σ. 459.

9. Τα χρόνια 1780-1820 υπήρχαν μάρτυρες περιόδους για τις ελληνικές αρχαιότητες, Βλ. και Κ. Σιμόπουλος, όπ., τ. Β', σ. 458.

10. Ευλόγιον Κούρια Λαζαρίου. Τα αγιορειτικά όρχεια και ο καταλόγος του Πορφύριου Ουσπένσκο, ΕΒ.Ε 7 (1930), σ. 180-201.

11. Αγ. Κόκκινο, όπ., σ. 28, σημ. 1.

12. Εμ. Γ. Πρωτοψάλτη, Ιστορικά έγγραφα περί αρχαιοτήτων και λαούνων μνημείων της ιστορίας και τους χρόνους της Επαναστάσεως και του Καποδιστρίου, Αθήνα 1967, σ. 67, σημ. 1.

13. Εμ. Γ. Πρωτοψάλτη, Ο Γεωργίος Χριστογέννος, Gropius και ο δρόσις αυτού εν Ελλάδι, Αθήνα 1947, σ. 64 κ. εξ.

14. Εμ. Γ. Πρωτοψάλτη, Ιστορικά έγγραφα, αριθμ. 32, σ. 43 και 254.

15. Carlisle, Diary in Turkish and Greek Waters, Boston 1855, σ. 158.

16. Εμ. Πρωτοψάλτη, όπ., σ. 45-47 και 256.

17. Γ. Σεφέρη, Ένας Έλληνας – ο Μακρυγιάννης, Δοκιμ., τ. Α' (1936-1947), σ. 240-241.

18. Στρατηγού Μακρυγιάννη, Απομνημονεύματα, εκδ. Γαλάζια 1963, σ. 28.

19. Β. Πετρόκου, Η εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία. Η ιστορία των 150 χρόνων της (1937-1987), Αθήνα 1987.

20. Γ. Φαρμακίδη, Ο Σωγόρας Αλεξάνδρος λατρείη, Αθήνα 1960, όπου βρίσκεται κανές πλαύσιο υλικό για την εποχή του Καποδιστρία και για την ίδρυση της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας στα πρώτα χρόνια του «Οθωνα».

The Protection of Antiquities and the Problem of Antiquities Smuggling in Modern Greece

A. Moutzali

Historical and cultural coincidence, such as the fall of the Byzantine Empire, and the Renaissance, which has generated a strong current of admiration for the ancient Greek civilization – the main cause of the collective passion of educated, Western monarchs and tycoons, who at any cost would try to obtain original, ancient objects – have immensely favoured the development of antiquities smuggling. Thus, Greece has been deprived of valuable works of art. Unfortunately, this scourge continues in our days to trouble our country, since unscrupulous Greek and foreign, perfectly equipped, antiquities smugglers manage to transport abroad remarkable ancient and mediaeval works of art.